

Balázs Géza

Beszéd a 47. Kazinczy-versenyen

Győr, Városháza, 2012. április 22.

Kedves Főszereplők: azaz kedves diákok, akik nélkül nem lenne Kazinczy-verseny, nem lennének versenyzők! Kedves Felkészítő Tanárok! Valamint: kedves vendéglátóink, Győr városa („én, te, Győr”), a város vállalatának képviselői, a Kazinczy gimnázium tanárai, tanár kollégák!

A minap a rádióban a *Tetten ért szavak* című műsor egyik állandó szereplője, egykori Kazinczy-versenyző egy jegyzetet olvasott fel. Az írás arról szólt, hogy néhány éve vasárnap 9-kor itt a győri városházán izgatottan várta az eredményt. Előtte azonban egy ősz hajú bácsi mondott beszédet. A fiú annyira belefeledkezett a beszédbe, a megindító gondolatokba, hogy már az eredmény se érdekelt, sőt elfeledkezett arról, hogy mellette ül az édesanyja. A fiú később a bácsi, azaz Wacha Imre tanítványa lett. Még csak 22 éves, de már szinte mindennap szerepel a rádióban... Ahogy itt körülnézek, látom, hogy sokan ülnek itt olyanok, akik a szép magyar beszéd képviselői lesznek fontos posztokon, legyen az szóvivő, tanár, újságíró, bementő, jogász vagy közigazdász. S most nekem kell valami olyasmit mondani, hogy egyszer jegyzet, remélhetőleg nem nekrológ legyek egy rádióban... Ezt találtam ki!

A modern világban a normális beszédet veszély fenyegeti. Folyamatosan

elszakadunk a verbalitástól, a szóbeliségtől. A fenyegetettség jön az ember alakította környezetből, a másik embertől, s természetesen önmagunkból. Nemcsak mások, de önmagunk farkasai is vagyunk. Mire gondolok? A modern világ nyelvi szempontból sokkal zajosabb, hangosabb. A modern világban visszatér a képek uralma. Egy kép sokkal hatékonyabb, mint egy szó. A szónál és képnél pedig még erőteljesebben hat egy rúgás, mondja Medve Gábor Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényében.

Milyen is a modern világ beszéd-kultúrája? Először is van az alig artikulált, fedett, motyogós, gombócos, dűnnyögős, döcögős beszéd. Leginkább akkor figyelhető meg, ha a beszélő fásult, unott, világfájdalmas, hungaropesszimista – esetleg akkor, ha sokat ivott. Határozottan úgy tűnik, hogy ez a beszédmód a kulturális evolúció, a nyelvfejlődés visszafordítása; visszatérés az őskorba, de legalábbis a dzsungelbe, akár városi rengetegbe. A ma is meglévő dzsungelharc kommunikációja.

A másik beszédmódba a túl hangos, mondhatni ordibálós beszéd tartozik. Ha nagy a háttérzaj, kiabálni kell, ha mások kiabálnak, még jobban kell kiabálni, a világ egy nagy kiabálássá válik – s ha sokat kiabálunk, berekedünk, a beszédkutatók szerint eléggé általánossá vált a rekedtség.

Az ordibálás a kommunikáció jelzészserűvé válása, voltaképpen már olyan, mint az a bizonyos rúgás.

És itt van az orrhangzóság is. A magyar nyelv nem orrhangzós. Az orrhang lehet divat, az orrhangzós beszéd jelenthet némi szexepilt (ma úgy mondják: kémiát), vonzást, tehát lehet, hogy valaki ösztönösen is így alakítja a hangját. A tévéhíradókban szinte kötelezővé vált, föl se vesznek nem orrhangzós bemondót, ha a hangszórók beremegnek, kiszakadnak, akkor jó. Tehát az orrhangzóság oka lehet divat, de a divaton túl talán a porszennyezettség, az allergia, illetve a náthás-influenzás betegségek megszorodása is. Itt kell közbeszúrnom: „Bemondót keresnek a kerrádióba (kereskedelmi rádióba): aki egy könyvet elolvasott, nem felel meg!”

A következő „durva” (idősebbeknek: erőszakos, fiatalabbaknak: kitűnő) beszéd típus a gyorsbeszéd vagy turbóbeszéd, amely sokszor vált át hadarásba. Az ilyen beszédből kihullanak magánhangzók, de olykor más-salhangzók is, szótagokat nyel el a beszélő, ilyenkor lesz az egyetem-ből „egytem”, az általános iskolából „ásisokla”. A gyorsbeszéd a felgyorsult információáramlás terméke, agyunk szeretné követni a bejövő impulzusokat, parancsot ad a válasz gyors kivitelezésére, és ekkor csóstitül jönnek a szöveggyülések, kevert szóalakok, elvé tések, mindenféle egyéb megakadás-jelenségek, gondoljunk csak az „út-elágazásra”, a „gyalogátjáróra” – általában a „nehézkés” szavakra, minden nyilvános beszélő ádá ellenségére.

Mindezek mellett persze megfigyelhető az állandó beszédzaj is: a locsogás, fecsegés, pletykálkodás, panaszkodás, dicsekvés – mindezt kimondottan pozitívumként is értékeljük, hiszen az ember alapvető igényét,

a simogatást pótolják. Ha a kisbabát nem babusgatják eleget, érzelmi világa nem fejlődik ki. De a simogatásra később is szükség van. Nem simogatjuk meg egymást elég gyakran, mert nem is simogathatunk meg bárkit bármikor büntetlenül, ezért szavakkal pótoljuk a simogatást. Ez is a kulturális evolúció jelensége, a konkrét simogatásból absztrakt simogatás, a locsogás, fecsegés. Ha nem sikerül itt és most, akkor mobilon, fészen, chaten, msn-en, skype-on... A fecsegés voltaképpen viselkedés, társas viszonyaink folyamatos jelölője, olyan, mint az etológiából ismert kurkászás, a majmok folyamatos egymás bogarászása, simogatása.

Megváltozott a beszédstratégia is. A beszéd, a mondanivaló végiggondolása korábban alaposabb és tervezettebb volt, ma esetleges – azt mondják, és azt tapasztalom egy-egy egyetemi vizsgán is, hogy a beszédstratégia a következő mondatig terjed... Tehát ha végre van egy mondat, akkor azt rögtön elmondja a vizsgázó. Azután kérdő tekintet, hogy mi legyen a következő. Na mi legyen? Egyes oktatók ilyenkor újra elmondják a tananyagot. A szóbeli vizsgákban rohamosan csökken a tervezettség, feltűnő a terminusok meghatározásának, használatának a hiánya. Ha konkrét tételről, fogalomról van szó, akkor inkább érzéseikről beszélnek a hallgatók, és nem adnak definíciót. A definíciót tanulni kell és végig kell gondolni, az érzéseinkről, félinformációk alapján pedig nyugodtan lehet fecsegn.

Kétségtelen, hogy a Föld kívülről nézve egy nagy locsogássá, fecsegéssé vált. A Mars-lakó, ha rááll az emberi nyelv frekvenciájára, azt látja, hogy hangos a Föld, szabályosan lüktet, mindenki fecseg, nincs egy tenyéryn zöld..., azaz csöndes hely.

Vannak, akik úgy tiltakoznak az állandó fecsegés ellen, hogy elhalkulnak. Keveset vagy éppen semmit se beszélnek, ha beszélnek, halkán szólnak. Indiában él egy nép, amelynek beszélői 40 éves korukban hallgatóvá válnak, no nem egyetemivé, hanem elhallgatóvá, többé nem beszélnek. Néha bizony ránk is ránk férne egy kis szófogyókúra...

És akkor mit akarunk mi? Mi, a szép kiejtés, a verbális művészet, beszédművészet harcosai, bajnokai, kazinczysok, „szépmagyarbeszédese”, „beszélninehézesek”, anyanyelvápolók... Mit is akarunk? Védni, gyakorolni és fejleszteni akarjuk a beszédkultúrát. Nem akarjuk, hogy a választékos, igényes beszéd megszűnjön. Ha már létrehozta az emberiség az igényes nyelv kultúráját, akkor természeti, társadalmi hatásokkal akár szembehelyezkedve is megvédjük. Miért? Mert a szép beszéd önmagában is esztétikai élvezet, öröm. Az esztétikum leginkább az ember sajátja. A szép beszéd többnyire igényes beszéd: az igényes beszéd a konstruktív emberi együttműködés eszköze. A szép beszéd – hatékony beszéd. A hatékony beszéd alkalmas a jóra, illetve alkalmas a nagyobb rossz elkerülésére. Például pánik megelőzésére. Lehet, hogy néha többet jelent egy-egy rúgás, artikulálatlan üvöltés, de a szép, nyugodt, emberséges beszéd alkalmas az emberi konfliktusok rendezésére, béke, nyelvi béke teremtésére, sőt gyógyításra is.

Kedves kazinczys diákok, a magyar nyelv tovább éltető!

Tudják Önök, hogy mennyi mindenről árulkodik a beszéd? Árulkodik arról, hogy kik vagyunk, honnan származunk, árulkodik nemünkről, élet-

korunkról, jellemünkről, műveltségünkről, pillanatnyi lelkiállapotunkról – még esetleges lelki és fizikai betegségeinkről is. Csak olvasni kell tudni a beszédben. Mi például a beszédek alapján tudjuk, hogy miként változik a magyar társadalom évről évre.

Aki tanulja a jó beszédet, az jobban is érti a beszédet. Aki érti a beszédet, kevésbé manipulálható. Aki kevésbé manipulálható, önálló egyéniség. Aki önálló egyéniség, az kreatív. Aki kreatív, az képes a szép a beszédre.

És kezdhethetnénk még egy kört a láncocokodásból: Aki használni is tudja a jó beszédet, az a közösségben könnyebben kerül jobb pozícióba, kapcsolatteremtő képessége is jobb. A jó beszéd hierarchiatertető. A jó beszédnek számos gyakorlati haszna van. A jó beszéd egyfajta boldogsághormon is, gondoljanak csak bele: eszköz a manipuláció ellen, segít beilleszkedni a közösségbe, megkönnyíti a kapcsolatteremtést, esztétikai hatása és mindennapi haszna is van.

Kedves tanár kollégák, kedves diákok!

Korzenszky Richárd atya a lelkemre kötötte, mondjam el: jó látni Önöket. Önök nem a fiatalság tipikus rétege, bár láttuk, ahogy az emelvényről lelépve, viszonylag gyorsan váltottak át színes ruhákra, farmerre, vagyis átöltöztek „rendes” fiatalokká. Legyenek ilyenek: kötetlen fiatalok, bohókásak, vidámak... és tudjanak elegánsak, komolyak, emelkedettek is lenni, mert az élet bizonyos helyzetben megköveteli ezt is. A legfontosabb tudás: váltani a hétköznapi és az ünnepnap viaset között, viselkedésünkben, nyelvi viselkedésünkben is alkalmazkodni az adott helyzethez. Nem kell mindig szmo-

kingot hordani, de tudni kell viselni az ünneplőt...

Ismert, hogy minden sikeres férfi mögött áll egy nő. És minden tehetséges diák mögött ugyancsak áll valaki: egy szülő és egy tanár. Köszönet a tanárok munkájáért.

Itt szeretném fölhívni a figyelmet arra, hogy a 47. Kazinczy-versennyel nem áll meg az élet. Lesz 48. is! De van Sátoraljaújhely, vannak népszerű helyesírási versenyek, van Anyanyelv-ápolók Szövetsége (www.anyanyelvapolo.hu) és annak ifjúsági tagozata sok-sok nyelvi kalanddal, táborral, van egy értelmiségképző, tehetségfejlesztő Bolyai Önképző Műhely (www.bolyaimuhely.hu), az egyetemeken vannak szakkollégiumok. Keressék a folytatás, a továbblépés lehetőségét.

A kulturális evolúcióról, a modern technológiákról, az informatika nyelvi hatáiról, a változó kulturális és nyelvi szokásokról még sokat mondhatnék, de egy retorikusnak tudni kell az alapszabályt: ha azt akarod, hogy lássanak, menj fel a szószékre, ha azt akarod, hogy halljanak, nyisd ki a szád, ha azt akarod, hogy szeressenek, légy rövid...

Bízom abban, hogy vannak itt jó néhányan, de legalább is egyvalaki, aki ha hazamegy, és vagy most, vagy néhány év múlva azt mondja, hogy volt ott Győrben egy bácsi, aki elindított bennem egy gondolatot. Ez akkor is jólesik, ha nem vagyok bácsi.

Akkor most derüljön fény az eredményre!

